

NK TISKOVÁ ZPRÁVA

Národní knihovna
České republiky
National Library
of the Czech Republic

10. 9. 2012

Více najdete na www.nkp.cz a www.klementinum.cz <Pro novináře>

Výstava prozradí, jak se restaurují vzácné tisky

Praha, Klementinum: Stejně jako ostatní organismy i knihy podléhají stáří a je nutné o ně pečovat. Jakým způsobem se udržuje nejen obsah, ale i krása a jedinečnost jednotlivých svazků ukáže výstava *Zachovat! Staré tisky v rukou restaurátora* pořádaná Národní knihovnou ČR ve spolupráci s Vyšší odbornou a Střední průmyslovou školou grafickou v Praze. S postupy při údržbě a záchraně starých tisků i jejich výsledky se bude možné seznámit 20. 9. – 4. 11. 2012 každý den kromě pondělí ve Výstavním sále Galerie Klementinum. Zájemci se budou moci přihlásit i na komentované prohlídky nebo se nechat poučit na přednášce.

Již starověké civilizace se snažily zaznamenat své myšlenky, zážitky i objevy na materiál, který byl v jejich podmínkách dostupný – na palmové listy, kůru stromů, hliněné destičky či papyrové svitky – a tyto informace zachovat pro příští generace. Významný zlom v dostupnosti informací přinesl vznik papíru a později vynález knihtisku. V minulosti byla věnována mimořádná pozornost rovněž výzdobě knižních desek. Málokdo si dnes uvědomí, že vlastnit knihu znamenalo značné bohatství. I ty nejvzácnější svazky uchovávané v muzeích, archivech a knihovnách ale podléhají času a potřebují preventivní péči i odborné záchranné zásahy.

Expozice nazvaná *Zachovat! Staré tisky v rukou restaurátora* si klade za cíl ukázat nejen srovnání historické vazby poškozené a zrestaurované, ale zejména přiblížit operace, kterými kniha projde, a metody i postupy používané k její záchraně. Úkolem restaurátora a konzervátora je zastavit degradační procesy, ale také opravit vzniklá poškození, která jsou způsobena přirozeným stárnutím, častým používáním a mnohdy rovněž nevhodným uložením nebo špatnou manipulací. Restaurátor je vázán respektem k historické hodnotě restaurovaného objektu, jeho zásahy musí být reversibilní a vzhledem k předmětu co nejšetrnější.

„Výstava představí práce studentů a absolventů oboru Konzervátorství a restaurátorství VOŠ a SPŠ grafické v Praze, která s Národní knihovnou ČR dlouhodobě spolupracuje. V posledních dvou letech se studenti podíleli třeba na čištění historických fondů v Barokním sále a novodobých fondů ve studovnách. Za zmínku jistě stojí, že mezi iniciátory jednorázového čtyřletého studia restaurování historických knižních vazeb a listin patřil Josef Vyskočil, zakladatel restaurátorské dílny pražského Klementina,“ popisuje Zuzana Hochmalová, vedoucí Oddělení výstav NK ČR.

„Výstava má návštěvníkovi poskytnout více než jen srovnání, jak vypadaly knižní vazby ‘před a po’ restaurování. Jejím účelem je ukázat dlouhou cestu, kterou kniha prošla, než oblékla nový kabát. Nezasvěcený návštěvník si ani nemůže uvědomovat, kolikrát restaurátor vezme do ruky každý list, než ho vrátí zpět do knihy. Jsou to skutečně desítky a stovky hodin práce, které nejsou na první pohled vidět,“ vysvětluje Milana Vanišová vedoucí oboru Konzervátorství – restaurátorství na VOŠG a SPŠG. A dodává: *„Aby se člověk stal restaurátorem papíru a knižní vazby, musí se nejprve stát knihvazačem – knihařem. Musí znát nejen současné, ale i historické technologické postupy vzniku knihy. Restaurátor může být skvělým uměleckým knihařem a naopak, ale musí přesně znát tu hranici, kdy je nutné respektovat historickou autentičnost a potlačit své výtvarné a umělecké ambice. Restaurátor knižní vazby je zároveň tak trochu koželuhem, pergameníkem, truhlářem i kovářem.“*

Kdo by se o tomto pozoruhodném povolání a jeho postupech rád dozvěděl víc, pro toho Národní knihovna přichystala také přednášku Milany Vanišové, která se uskuteční v rámci týdne knihoven ve čtvrtek 4. října od 18.00 v Zasedacím sále NK ČR. *„Každá kniha má svůj vlastní příběh: Tu kdosi z předků koupil vzácnou knihu za láhev rumu, jinde se vědělo, že se v rodině vyskytuje jedno z vydání Melantrichovy bible, která později při novodobých přestavbách opravdu vypadla z rozbouraného komína. Nebo vám kdosi donese ‘starou knihu, která mu k ničemu není’ a vy pak s pomocí historika zjistíte, že jde o inkunábuli. Ale i historické vazby uložené v muzeích a galeriích mají tajemství, nad nimiž musíte bádát. Dalo by se dlouho hovořit o tom, proč se snímalo kování, proč se knižní bloky ořezávaly, proč jsou někdy použity vazby, které historicky neodpovídají...“* vypráví Milana Vanišová. Přednáška nabídne vhled do dobrodružství konzervátorské práce či možnost sledovat restaurování konkrétních předmětů i s obrazovou dokumentací krůček po krůčku. Účastníci zjistí, jak se opravoval kupříkladu Breviář z počátku 19. století ze sbírek Muzea Jindřichohradecka, který bude na výstavě rovněž k vidění. Jeho používání bylo omezeno alarmujícím poškozením mosazného obalu, jenž hrozil prasknutím, i prohnutím hřbetu knižního bloku, které bránilo otevírání.

„Práce restaurátora začíná vždy průzkumem stavu knižní vazby, na jehož základě je stanoven podrobný restaurátorský záměr. Po jeho schválení zadavatelem a chemikem následuje fotodokumentace před a v průběhu restaurování. Pokud je objekt napaden mikroorganismy, provádí se mikrobiologické stěry a dezinfekce vhodně zvoleným prostředkem. Poté je potřeba provést kontrolní paginaci, zaznamenat chyby v číslování stránek i případné chybějící listy a vše uvést do restaurátorského protokolu. Následuje demontáž – oddělení knižních desek od knižního bloku, rozložení bloku na složky a na jednotlivé listy. Z listů je nutné měkkou speciální gumou mechanicky odstranit povrchovou špínu a prach, aby se při mokřích procesech nevply do papírové podložky. Jestliže se na papírové podložce nacházejí razítka, kolorovaná místa či jiné rozpustné pigmenty, provádí se fixace – vše je nutno zachovat pro vypovídající historickou hodnotu. Mokré čištění se provádí v teplé destilované vodě s přísadkou vhodného přípravku, či pomocí enzymatických složek. I papírová podložka má své hodnoty pH – pokud klesnou pod hranici 5, většinou se provádí neutralizace. Načež se listy povrchově klíží roztokem methylhydroxyethylcelulósy a opravují se mechanicky poškozená místa (trhliny, stopy po napadení hmyzem, mikroorganismy či úbytek papírové hmoty). Následuje sušení, vyrovnávání, lisování, složkování a kompletace složek zpět do knižního

bloku šitím, které musí odpovídat tomu původnímu. Ušitý knižní blok je pak zaklizen, provede se přelepení hřbetu, popřípadě je opatřen zrestaurovanými kapitálky. Teprve potom se dostáváme ke knižním deskám a vazebnímu pokryvu. Drobné ztráty na dřevěných deskách Breviáře byly vytmeleny směsí prosátých pilin a klišu, následně vybroušeny do původního tvaru. Poté došlo na restaurování koženého pokryvu desek, který vyžadoval čištění a podložení drobných ztrát identickou vazební usní. Mosazný přebal byl mechanicky vyčištěn, odmaštěn, vyjmuty byly i skleněné korálky a jednotlivé komponenty prošly čištěním pomocí ultrazvuku. Chybějící části bylo nutno nahradit novými mosaznými plíšky a malými pantíky v místech otevírání. Čisté skleněné korálky našly své místo v původních otvorech, které bylo nutno podrobně popsat, aby nedošlo k záměně. V bavlněných rukavicích (aby nedošlo ke kontaktu potu lidských rukou s nakonzervovanou mosazí) se mosazný obal připevnil pomocí mosazných hřebíčků zpět na usní pokryté knižní desky a na závěr bylo konečně možné spojit desky s předsádkou,“ líčí Milana Vanišová celý postup. Koho problematika restaurování zaujala, může se vydat také na jednu z komentovaných prohlídek výstavy, které proběhnou 27. 9. a 18. 10. 2012 vždy od 17 hodin.

Výstavu bude možné navštívit 20. 9. – 4. 11. 2012 ve Výstavním sále Galerie Klementinum každý den od 10.30 do 18.00 s výjimkou pondělí. Vstupné je 60 Kč, pro studenty a seniory 40 Kč, pro děti do 15 let 20 Kč a děti do 6 let mohou expozici navštívit zdarma. U příležitosti výstavy se bude ve čtvrtek 4. 10. konat také přednáška, na které vedoucí oboru Konzervátorství – restaurátorství Milana Vanišová detailněji vysvětlí postup restaurátorských prací na případech konkrétních svazků a zodpoví otázky z řad publika. V případě zájmu o prohlídky komentované Milanou Vanišovou, které se uskuteční 27. 9. a 18. 10. od 17. 00, se hlase nejpozději dva dny před datem jejich konání na e-mail: sarka.novakova@nkp.cz

Irena Maňáková
Národní knihovna

Práce restaurátorů NK ČR
Foto: Eva Hodíková, NK ČR